

MİLLİ MÜCADELE HATIRALARINDA AKHİSAR

AKHİSAR IN THE MEMORIES OF NATIONAL STRUGGLE

Nilgün Nurhan KARA*

Geliş Tarihi/Received:03.10.2022

Kabul Tarihi/Accepted:20.12.2023

KARA Nilgün Nurhan, (2024), "Millî Mücadele Hatıralarında Akhisar", Belgi Dergisi, S.27, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Kış 2024/1, ss. 85-98

Öz

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nın yenilen devletleri arasında yer almış ve ağır şartları olan Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştı. Mütareke Dönemi olarak da ifade edilen (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922) bu yıllarda Türk milleti Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde istiklâl mücadelesine girişmiş ve topyekûn bir mücadele vermişti. Bu tarihlerde özellikle İtilaf Devletlerinin Paris Barış Konferansı sonrası 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini mümkün kılan gayretleri ayrı bir öneme sahiptir. İzmir'den başlayarak Batı Anadolu'da ilerlemeye başlayan Yunan birliklerinin gerek İzmir'e çıktıkları zaman gerekse bu ilerleme sürecinde halkı büyük endişeye sevk eden zulüm ve baskıları artmıştı. Aynı zamanda Batı Anadolu'da yerleşik olan Rum nüfusun Yunan birliklerinin askeri faaliyetlerine karşı benimsedikleri olumlu tavır bir arada yaşama kültürünü yaralar nitelikte idi. Türk milletinin dikkat çeken bu olumsuz şartlarda teslimiyet yerine istiklalden asla ödün vermemeyi tercih etmesi ve her şart altında mücadele azmi Millî Mücadele'nin başlamasına yol açmıştı. Mevcut bu durum karşısında Türk Milleti komutanından-subayına erinden-köylüsüne, kadınından- erkeğine, çoluğundan-çocuğuna ve yaşlısından-gencine varıncaya kadar bir avuç vatanseverin yola çıktığı direniş hareketine destek oldu. Bu direnişin adını da Millî Mücadele ya da İstiklâl Harbi olarak şanlı tarihine önemli bir not olarak düşü. Türk Milleti'nin Millî Mücadele boyunca gösterdiği fedakârlıklar ve bu üstün azimli kararlılık dönemin tanıklarının kaleme aldığı hatıralarda yerini almıştır. Bu çalışma ile arşiv belgelerinin yanı sıra özellikle Millî Mücadele döneminde almış oldukları sorumluluğun bilincinde olan kahramanların hatıralarında yer bulan Akhisar'ın işgalden kurtuluşa durumu etüt edilecektir. Hiç kuşkusuz Anadolu'da işgale uğramış diğer yerleşim yerleriyle benzer olayların yaşandığı Akhisar ve çevresinde yaşanan işgale karşı direniş Yunan birliklerinin ilerleyişini yavaşlatmış, işgal tehlikesi altında olan yerleşim yerlerinin mücadele azmini güçlendirmiş olması açısından önemli olmuştur.

Anahtar Kelimeler: *İtilaf Devletleri, Mondros Mütarekesi, İzmir'in İşgali, Yunan İşgali, Millî Mücadele, Millî Mücadele Hatıraları, Akhisar.*

*Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, nilgunnurhan.kara@ikcu.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0001-6168-5996>).

Abstract

The Ottoman Empire was defeated in World War I and signed the Armistice of Mudros, which imposed harsh terms. Under Mustafa Kemal Pasha's leadership, the Turkish nation won freedom during the Armistice Period (30 October 1918 - 1 October 1922). On these dates, especially the efforts of the Alliance Powers, with the Paris Peace Conference, which made possible the occupation of Izmir by the Greeks on May 15, 1919, were of great importance. The harshness and discrimination of the Greek forces, who began their march in Western Anatolia from Izmir, escalated both when they arrived and during their advance, generating significant concern among the people. At the same time, the positive attitude of the Greek people located in Western Anatolia toward Greek forces' military activity proved damaging to the culture of coexistence. The Turkish nation's decision to never compromise its independence rather than yield to these problems, as well as its commitment to fight under any conditions, prompted them to begin the War of Independence. In the face of this current scenario, the Turkish Nation, with its commanders and law enforcement personnel, soldiers and villages, women and men, children and older people, backed the patriots who went out for freedom. The name of this resistance was the War of Independence, a significant note in its lengthy past. The sacrifices made by the Turkish Nation throughout the War of Independence, as well as their unshakable determination, were written down in the memories of the period's witnesses. The resistance against the occupation in Akhisar and surrounding areas, where similar events occurred with other occupied settlements in Anatolia, was significant in terms of slowing the advance of Greek troops and strengthening the determination of the towns under threat of occupation to fight. The condition of Akhisar will be explored in this research, which was discovered in the memories of heroes who were aware of the duty they took during the War of Independence, as well as archival materials.

Keywords: *Allied Powers, Mudros Armistice, Izmir Occupation, Greek Occupation, National Struggle, Memories of National Struggle, Akhisar.*

Giriş

Osmanlı Devletinin İtilaf Devletleriyle Mondros Mütarekesi'ni imzalamasının ardından başlayan işgaller tepkilere yol açarken İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali Millî Mücadelenin kıvılcımını ateşlemiştir. Genişleyen Yunan işgali karşısında halk asker, sivil ve bürokrat, aydın, zengin fakir ayrılmaksızın topyekûn mücadeleye girişmiştir. Bu mücadele dönemine tanıklık edenler tarafından kaleme alınan günlük ve anılar incelendiğinde Akhisar'da meydana gelen önemli gelişmelere değinildiği görülmektedir. İşgal sonrası gelişmelere yer veren bir hatıratta bölüm başlığı olarak *"Anadolu'nun Kıyam ve Harekâtı"* ifadelerinin seçilmesi olayların seyrini niteler şekildedir. *"Garbta ilk silah İzmir iççerilerinde, Aydın ovalarında atıldı ve ilk olarak Aydın, Akhisar, Bergama mıntıklarında cephe-i istihlas kuruldu..."* denilerek, Akhisar'ın Millî Mücadelenin başından itibaren önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir. Birçok kumandan ve zabitanında gayri resmî olarak katılımının milletin şevk ve heyecanını arttıran bir rol oynadığı ve yer yer de cephenin büyüdüğü vurgulanmaktadır.¹

Yunan kuvvetleri tarafından İzmir'in işgali sonrasında, Nazilli, Ödemiş, Tire ve Akhisar'a kadar işgal yayılmış ve Bergama'nın işgal edilebilmesi maksadıyla 9 Haziran 1919 tarihinde kuvvetli bir müfreze ile harekete geçmişlerdi. Bu durum karşısında Ali Bey milli ve askeri bir müfrezeyle harekete geçerek 16 Haziran 1919'da Bergama'ya düzenlenen bir baskınla yaklaşık bir batarya ve bir taburdan ibaret Yunan kuvvetlerinin *"perişan"* edilmesi suretiyle Bergama ve çevresinde bir cephe kurulmuştu. Bu faaliyetler Akhisar için önemli gelişmeler arasındadır.²

Millî Mücadele hatıralarında aktarıldığı üzere Akhisar'da İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali sonrası halkın tedirginliği artmıştır. Bunun yansımaları döneme tanıklık edenlerin hatıralarında görülmektedir. Bahsi geçen Akhisar'da yaşanan önemli olaylar hakkında dönem basınında haberler yer almıştır. Bu haberlerden biri, *"Akhisar Hakkında Malumat"* başlığı ile verilmektedir. Haberde kasaba ile ilgili olarak yer alan açıklamalarda:

"(Akhisar), Aydın Vilayetinin (Saruhan) sancağında kaza merkezi bir kasaba olup, merkez liva olan (Mağnisa) şehrinin (50) ve merkez vilayet olan (İzmir) şehrinin (80) kilometre şimal-i şarkında ve (Gediz) çayı tab'ilerinden (Kum) çayına dökülen bir derenin sol sahilinde kâindir. Nüfusu (10.000)e mütecavizdir. (Akhisar) pek eski bir kasaba olup ism-i kadimi (tiyatro)dur. Merkez liva bir şöse tarikiyle merbut olduğu gibi (Bandırma-Soma- Mağnisa- İzmir) hattı üzerinde kâindir. (Akhisar) kazası cenub -i şarkında bulunan Marmaracık nahiyesiyle beraber (30.000)i mütecaviz çam'i olup bunun yalnız (4000) kadarı Rum'dur..." bilgisi paylaşılmaktadır.

Haberin devamında Akhisar kazasının arazisinin oldukça verimli olduğu, hububat, kıymetli pamuk ve haşhaş yetiştiği, aynı zamanda bağlarının da geniş olup üzümünün güzel olduğu belirtilmektedir. Ayrıca yazın havanın *"ağırca"* olduğu vurgulanmaktadır.³ Anadolu'nun pek çok şehri arasında öne çıkarak verimli toprakları ile dönemin basınında yer almakla birlikte Mütareke döneminde bu topraklar vatani için mücadele veren insanları barındırmıştır.

1 Cevdet Kerim İncedayı, *Türk İstiklal Harbi (Garp Cephesi)*, Hazırlayan: Muhammet Safi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s.17.

2 Miralay Mehmed Arif Bey, *Anadolu İnkılâbı Milli Mücadele Anıları (1919-1923)*, Yayına Hazırlayan: Bülent Demirbaş, İstanbul 1987, Arba Basım Yayın, s.18

3 *Tasvir-i Efkâr*, 12 Haziran 1919, s.1.

A. İşgalden Kurtuluşa Hatıralarda Akhisar

İkinci Süvari Vardar Müfreze Kumandanı, Yüzbaşı Abdurrahman Özgen İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali üzerine Manisa taraflarına geçtiklerini belirtirken yerli Rum çetelerinin faaliyetleri ve orada karşılaştıkları durum hakkında bilgi vermektedir. Burada Halkın Hükümet Konağı önünde toplandığını, İzmir'in feci halini duyduklarını ve bizimde halimiz ne olacak diye meydanlarda mitingler tertip ettiklerini ifade etmektedir. *Bağrışan, çağrışan halkın İstanbul Hükümetini protesto ettiklerini, "Hükümet Konağı balkonunda, İstanbul'dan gelmiş olan Şehzade Abdülkerim Efendi halkı teselli etmek maksadı ile yalan sözlerle milleti aldatmağa çalışıyordu. Kolordu Birliklerinden Topçu Tabur Kumandanını arattırdım bir türlü bulunamıyordum. Manisa'daki vaziyette çok hazin idi. 14. Süvari Alayının Akhisar da olduğunu söylediler..." dedikten sonra Akhisar'a doğru yola çıktıklarını* ifade ederek yaşananları aktarmaktadır.⁴

Batı Cephesi'nde millî kuvvetlerin işgalleri kabullenmeyerek giriştiği mücadele esnasında Akhisar Cephesi'nde görev alan komutanlar (23.06.35-22.6.36 tarihleri arası) şu şekilde sıralanmaktadır. Kumandanları: Yüzbaşı Ethem Efendi, Binbaşı Konyalı Hüsnü Bey, Süvari Kaymakamı Sabri ve Süvari Binbaşısı Hacı Remzi Bey, Erkan-ı Harb Binbaşısı Rüşdü Bey, Süvari Binbaşısı Nedim Bey, Milli Alay Kumandanı Celal Bey, Ali Bey, Hafız Hüseyin Bey, Erkân-ı Harb Binbaşısı Derviş Bey, Akhisar Nişancı Alay Kumandanı Erkân-ı Harb Binbaşısı Kılıklı Hüseyin Hüsnü Bey.

Bu bölge kuvvetlerin "*Heyet-i Umumiyesi*" 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey'in komutanlığında olup daha sonra "*Şimal Cephesi*" adını aldığı ifade edilmektedir.⁵ İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali üzerine bölgenin ehemmiyeti arttığından Akhisar'a takviye gelen komutanlardan birisi de Albay Bekir Sami (Günsav) Bey'dir. Bekir Sami Bey, 24 Mayıs 1919 sabahında Akhisar'a geldiklerini belirtmekte ve buradaki mevcut manzarayı aktarırken Yunan bayraklarının her tarafta asılı olduğunu ve terzilerin Yunan bayrakları dikmekle meşgul olduklarını belirtmektedir. Mütareke günlerine dair kaleme aldıkları arasında:

*"Yunan ordusunun şehre girmesi halinde canını ve malını garanti altına alabilmek için yerli Rumlara yataklık edenler az değildi. Rumlar ve kilise papazları, zulümden kurtulmanın tek yolu olarak Yunan bayraklarını öğütüyorlardı. İzmir suikastının anlatılış tarzı sayesinde maneviyatı sıfır olan halk kolaylıkla Yunan bayrağını kurtuluş çaresi olarak kabullenebiliyordu."*⁶

İfadelerine yer vermektedir. Kendisi aynı gün Ayvalık 172. Alay Kumandanlığına çektiği telgrafta 17. Kolordu Karargâhı'nın Akhisar'da olduğunu bildirmekte ve eldeki silah, mühimmat ve teçhizatın tamamının iyi korunmak suretiyle gerekli gayretin gösterilmesi gereğini vurgulamaktadır.⁷ Millî Mücadele için gerekli silah ve diğer ihtiyaçların sağlanması o günün şartlarında zor ve bu nedenle de önemlidir. Burada da bunun önemine dikkat çekildiği görülmektedir.

"Akhisarlılarla yaptığım talihsiz görüşme" denilerek aktarılan olayda ise Akhisar kaymakamı başta olmak üzere ileri gelenlerin kaldığı otele kendisini ziyarete geldiklerini

4 Abdurrahman Özgen, *Millî Mücadele'de Akıncı Süvariler*, Bayсан Yayınları, İstanbul 1982, s.36-37.

5 İncedayı, a.g.e., s.18.

6 *Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları*, Hazırlayan: Muhittin Ünal, Cem yayınevi, İstanbul 1994, s.32

7 Günsav, a.g.e., s. 32-33.

aktarmakta ve kasabaya gelmelerinden rahatsız olduklarını, istemeden de olsa ne yapabileceğini sorduklarını aktarmaktadır. Devamında kendilerine durumu anlattığını ve silah kullanabilenlerin Manisa'ya geçerek savaşmasını istediğini belirtmektedir. *"Yunanlıların amacı Türk varlığını, İslam varlığını yok etmektir."* diyerek Trakya'da var olan Türklerin o zamanki halinin bunun en güzel örneği olduğunu vurgulamaktadır. İstanbul Hükümetinin ise "hem aciz ve hem de hain" olduğunu belirterek yükün kendilerine kaldığını, ufak bir karşı çıkışın kurtulmaya yeteceğini ileri sürmektedir. Köprülü Kazım Bey'in de (Özalp) İzmir'de gördüklerini aktardığını ve *"Yerli Rumlarla uyuşmak ve anlaşmak Yunanlıların Türklere yapılacak işkenceleri önlemeyecektir"*⁸ demek suretiyle mücadelede izlenmesi gereken yola işaret etmektedir.

Bu görüşmede Muallim Vasıf Bey'in (Çınar) yapmış olduğu konuşmada *"Ey ileri gelenler, ey memurlar, ey köylüler ve ey Müslümanlar, hepinizi din uğruna, vatan uğruna silahlı savaşa davet ediyorum"* dediği fakat buna karşılık mevcut görüşmeden duyulan memnuniyetsizliği vurgulanmaktadır.

*"Bunca etkili konuşmadan sonra toplantıda bulunanların vatanseverlik duygularının coşacağını, direniş için harekete geçeceklerini sabırsızlıkla bekliyordum. Heyet arasında muhterem bir görüntü veren yaşlı bir vatandaş ayağa kalkıp, sarık ve cübbesinden utanmadan: Namus, din, vatan ve ırzı hükümet düşünsün. Bizim alınımıza ne yazıldı ise biz ona razıyız. Efendim bizler aciziz, kırıyız, hükümet bir şey yaparsa ne alâ, yapmazsa sizin dediklerinizi yapamayız. Hatta Yunanlılar buraya geldikleri zaman bugünkü görüşmemiz bile felaketimize sebep olacaktır"*⁹

dediğini ve bu cevap karşısında şaşaladığını belirtmektedir.

Mahmut Celal (Bayar) Bey, Yunan işgali ile ilgili olarak yerli Rumların bütün tanıdıklarına, kurtuluş çaresi olarak evlerine ve ticarethanelerine Yunan bayrağının asılması telkininde bulduklarını belirtmektedir. Ayrıca, Bekir Sami Bey ile arkadaşları, Akhisar'da, kaldıkları otelde, söz sahibi olarak nitelenen bazı kimselerle toplanarak, tutulacak yolu görüşmüşlerdir. İçlerinden biri, *"Hükümet bir şey yapmazsa, asker getirmese, bizim için itaatten, boyun eğmekten başka çare yoktur"* ifadelerine yer vermekte ve *"Bence bu cevap Akhisarlıların düşüncesi olamazdı; fakat bu geçici heyecan içinde iş görmenin, teşkilat yapmanın güçlüğünü anlatıyordu."*¹⁰ değerlendirmesinde bulunmaktadır.

Bekir Sami Bey'in aktardığı bu şartlar içerisinde Genel Kurmay Başkanlığı'na çektiği telgraflarda *"İzmir'deki kırım ve toplu öldürmenin tesiri ve Hıristiyan din adamlarının menfi propagandasının da etkisiyle halk sinmiştir"* ifadelerine yer vermektedir.¹¹ Genel Kurmay Başkanlığı'na kendisi tarafından çekilen diğer bir telgrafta ise İzmir Valisi İzzet Bey'in Yunan birliklerini özel törenle karşılanmasını istediği, Manisa Mutasarrıfı ve Akhisar Kaymakamı'nın da aynı tavırda olduğu ve bu nedenle vatanın kurtuluşunu kolaylaştırmak için vatansever yöneticilerin görev alması gereği vurgulanmaktadır.¹² Çünkü mevcut Akhisar Kaymakamı'nın millî duyguları söndürmeye yönelik bir tavır içerisinde olduğu kanaati görülmektedir.¹³

8 Günsav, a.g.e., s. 37.

9 Günsav, a.g.e., s. 38.

10 Celal Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş*, C.6, Sabah Kitapçılık İstanbul 1997, s.113.

11 Günsav, a.g.e., s.41

12 Günsav, a.g.e., s.43.

13 Bayar, a.g.e. C.6, s.113.

Mahmut Celal Bey, Akhisar'da bu günlerde ortaya çıkan durumu değerlendirirken aşılması gereken merhaleler olduğunu ve daha sonraki süreçte Akhisar'ın "üzerine düşen vatani vazifesini" yerine getirerek, istiklâl mücadelesinde geride kalmadığını vurgulamaktadır. Bu günlerde Manisa'dan Akhisar'a gelen komutanlar arasında Rasim Bey (Emekli Korgeneral Rasim Altuğ) de bulunmaktadır.¹⁴

Bekir Sami Bey, Akhisar Askerlik Şubesi Başkanlığı da dâhil olmak üzere gönderdiği telgrafta değindiği bir diğer husus göçtür. "...Herkes şunu iyice zihnine yerleştirmelidir ki, artık göç edecek bir yerimiz yoktur. Göç kesinlikle olmayacaktır. Bugünkü ortamda en önemli görev, herkesin gücünü kullanarak bu hastalığın önüne geçmeye çalışılmasıdır." Sözleriyle göçü bir hastalık olarak nitelemesi dikkat çekmektedir. 10. 6. 1919 tarihli telgrafta, "9. 6. 1919 akşamı Akhisar'daki Yunanlıların kimseye haber vermeden gizlice çekildiği öğrenildi" bilgisi Harbiye Nezareti'ne aktarılmaktadır.¹⁵ 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet tarafından çekilen telgrafta ise Akhisar'dan Yunanlıların çekilmesi üzerine bir alay tarafından işgal edildiği belirtilmektedir.¹⁶

Türk Milleti vatanını kurtarmak için mücadeleye girişmiş, oluşturduğu gönüllü birlikleri ile mücadeleyi sürdürmüş ve bir yandan da kongreler düzenlemiştir. İşgaller karşısında yapılan önemli faaliyetlerden bir diğeri de Balıkesir'de toplanan kongre olmuştur. Bu dönem Celal Bey'in Aydın cephesinden ayrılmasından sonra gerçekleştirilen bu kongrelerde öne çıkan konuların başında işgallerin kabul edilemez olduğu vurgusudur. Balıkesir kongresinde alınan kararlardan biri de Celal Bey'in Millî Alay Kumandanlığı'na seçilmesidir.¹⁷ Bu görevin gerekçesi olarak bazı anlaşmazlıklara değinen Celal Bey "Ben Akhisar'a gidip bu işe el koymazsam buradaki Kuva-yi Milliye'nin dağılma ihtimali varmış, bundan dolayı Akhisar Cephesi Milli Alay Kumandanlığına seçilmeliyim Balıkesir kongresince öngörülmüş..."¹⁸ ifadelerine yer vermektedir. İzmir'e dair hatıralarında Kemal Dursun da konuya değinerek, Celal Bey'in Aydın Cephesi'nden ayrıldıktan sonra Balıkesir'de toplanan millî kongre kararıyla Akhisar Millî Alay Kumandanlığı'na seçildiğini ifade etmektedir.¹⁹

Celal Bey, 10 Eylül 1919 akşamı Akhisar'a geldiğini ve başladığı millî görevinde ilk işinin artık gerçek hüviyeti ile ortaya çıkmak olduğunu çünkü artık geçici olarak kullandığı "Galib Hoca" adına gerek kalmadığını ifade etmektedir. Ayrıca Akhisar Cephesi'nde bulunan idareciler arasında "şiddetli ihtilaf yüzünden perişan bir halde idi" değerlendirilmesinde bulunmaktadır. Bölge Kumandanlığı'na Binbaşı Konyalı Hüsnü Bey'in yerine 14. Süvari Alay Kumandanı Yarbay Süleyman Sabri Bey gelerek görevine başlamıştır. Cephedekilerle millî heyet arasında da anlaşmazlıklar olduğunu ve bunların giderilmesi için gösterdiği faaliyetlerden bahsetmektedir.²⁰ Ayrıca Akhisar'da Belediye Reisi Kamil Bey ve Müderriszade Mehmet Efendilerin Millî Mücadele lehine gayretlerine işaret edilmektedir. Akhisar Redd-i İşgal Cemiyeti İdare Heyeti'nin daima yerinde ve takdir edilecek hizmetlerde bulunduğu vurgulanmaktadır. Millî Mücadele için gerekli olan ekonomik destek amaçlı "Halkın teberruatını muntazaman" topladıkları ifade edilmektedir. Millî

14 Bayar, a.g.e. C.6, s.114.

15 Günsav, a.g.e., s.83.

16 Günsav, a.g.e., s.88.

17 Celal Bayar, age, C.7, s.65.

18 Celal Bayar, age, C.7, s.145.

19 M. Kâmil Dursun, İzmir Hatıraları, Yayına Hazırlayan: Ünal Şenel, Akademi Kitabevi, İzmir 1994, s.102.

20 Bayar, a.g.e., C.8, s.23.

kuvvetlerin ihtiyaçlarını karşılamak için Akhisar'a girecek her türlü maddeden 'oktruva'²¹ vergisi aldıkları, bölgedeki hububat dolu aşar ambarlarına el koydukları gibi ayrıca Akhisar bölgesine kuvvet gönderildiği takdirde bunların iskânını ve personelin maaşlarını temin edeceklerini bildirdikleri ve bunu da yerine getirdikleri vurgulanmaktadır. Mahmut Celal Bey Akhisar'da Millî Mücadele Dönemi gelişmelerini safhalara ayırmaktadır. Öncelikle, İzmir'in işgalinin hemen sonrasında mukavemet için gerekli hazırlıkların henüz yapılamadığı bir dönemin ve Akhisar'ın ileri gelenlerinden Musazâde Rıza Bey'in topluluk karşısında "Hükümet bir şey yapmazsa, asker getirmezse bizim için kadere boyun eğmekten başka çare yoktur" diyerek sürece işaret etmektedir. Yunanlıların Akhisar'ı tahliyelerinden ve Yunan işgalinin mahiyetinin anlaşılmasından sonra, 15 Haziran 1919 günü İzmirli Ethem Bey tarafından "Redd-i İşgal" adı altında bir kurul oluşturulmuştur. Köprülü Kurmay Albay Kâzım Bey (Özalp) 61. Tümen Kumandanı olmasının ardından Yüzbaşı Ethem Bey'i teşkilatlanma amacı ile Akhisar'a göndermiş ve o da kaymakam, hâkim ve beldenin ileri gelenleriyle bir araya gelerek Millî Mücadele lehinde telkinde bulunmak suretiyle başarı sağlanmıştır.²²

Akhisar Millî Alayı, askeri usul ve nizama uygun olarak kurulmuş olup sorumluluk filii olarak alay kumandanındadır. Yanında yardımcı bir subay bulunması istenilmekte ve Alay Karargâhı yirmi kişilik seçme bir süvari kuvvetinden oluşmuştur. Akhisar Cephesi'nde Mahmut Celal Bey'in kumandasındaki kuvvetler:

"Koyuncu Ali'de yirmi süvari, bir bölük piyade ile milli alay karargâhı. Tatar Köyü'nde, Burunören Köyü'nde birer milli tabur, Marmara ve Yayaköy bucaklarında birer milli bölük vardı. Taburlar, bölük ve takımlardan kuruluydu. Burunören Milli Tabur Kumandanı Beyoba Köyü'nden Ziya Bey'di." şeklindedir. Burada yer verilen bilgiler arasında Emrullah Efendi adında hamiyetli bir vatandaşın bölüklerden birisinde görev aldığı ve vaktinin tamamını "aldığı göreve tahsis etmek şartıyla kumanda ediyordu." denilmektedir. Bütün cephede silahlı sayısının bin iki yüze eriştiği ve ayrıca Tatar ve Burunören taburlarında ikişer makineli tüfek bulunduğu bilgisi verilmektedir. Marmara Bölüğü'ne ise iki makineli tüfeğin gönderildiği ve mevcut taburların karşısındaki düşman ile meşgul olduğu belirtilmektedir. "Özellikle Tatarlı'da bulunan milli tabur Cihan Paşa Çiftliği Karaağaçlı yönlerine gönderdiği keşif kollar ve küçük müfrezelerle baskınlar yaparak düşmanı devamlı surette zorlamakta ve hırpalamakta idi." Zaman zaman da Yunan keşif kollarının pusuya düşürülmek suretiyle zayıf verildiği, hayvanlarının ise "iğtinam edildiği" ifade edilmektedir. Verilen bilgiler arasında mahallin, ileri gelenlerinden Mehmet Bey, değerli bir zat olup, Tatar Taburu'nun millî kumandanı olduğu vurgulanmaktadır. Taburun, Tatarlı'nın ilerisinde hendekler kazmak suretiyle siper haline getirdiği ve silahlı erlerini buralara yerleştirdiğine işaret edilmektedir. Aslında elde mevcut olan az sayıda kuvvetle burasının tam olarak müdafaasını sağlamanın mümkün olmayacağını bilindiği, bununla birlikte boş durmayarak uğraşıldığı belirtilmektedir. "Taburların gönüllü erleri münavebe ile yani nöbetleşe silahaltına alınıyorlardı. Bir kafil gelir, kendilerinden evvelkilerin yerlerini, silahlarını teslim alırlardı. Bu işlerin görülmesinde ve nöbetleşmede zorluk olmazdı. Her davet olunan, tehalükle, hevesle gelirdi. Bunların ihtiyaçları işçeleri merkezi ilçede bulunan milli heyet tarafından toptan temin olunurdu. Daimi gönüllü erlere on beş lira aylık verilirdi."²³ bilgileri verilmektedir. Burada Millî Mücadele'ye dair konu edilen gelişmeler Millî Mücadele'nin verildiği şartlara da dikkat çeker niteliktedir.

21 Mehmet Süme, Osmanlı Vergi Uygulamalarına Bir Örnek: Oktruva Resmi, *Belleten*, Cilt: I.XXX, SA.288, Ağustos 2016, Ankara, 2016, s.544: Oktruva vergisi, Osmanlı Devletinde şehir ve kasabalarda ticaret amacıyla getirilen her türlü maddeden alınan vergi olarak belirtilmiştir.

22 Bayar, a.g.e., C.8. s.24.

23 Bayar, a.g.e., C.8. s.26-27.

Akhisar Kaymakamı Said Bey tarafından Dâhiliye Nezareti'ne çekilen 5 Haziran 1335 tarihli telgrafla *"Bu sabah dokuzda Yunan askerlerinin Akhisar'ı işgal ettikleri"* işgalin millî hükümet namına reddedildiği ve halkın mal, can namuslarının emniyette olup şehrin işgal altında bulunduğu bildirilmektedir.²⁴ 5 Haziran 1335 tarihinin başlangıcından itibaren, Miralay Kazım Bey (Meclis Reisi Kazım Paşa Hazretleri) Balıkesir'deki 61. fırkanın kumandasını üstlenirken, bir süreliğine de Ayvalık, Soma, Akhisar kısımlarından oluşan kuzey cephesi kumandanlığını yürüttüğü belirtilmektedir. İzmir'de Yunan işgali ve yönetimin altında kalması üzerine bugünlerde yegâne umudun Akhisar, Salihli, Aydın ve Nazilli çevresinde kurulmuş olan millî cephelerin müdafaa ve mukavemetleri olarak işaret edilmektedir.²⁵

İzmir'in işgalinin sonrası durum ile ilgili olarak: *"...Yunanlılar, cenubdan şimale, garbden şarka doğru kasıp kavurarak ilerliyorlardı. İmanlı halk, bütün bu mümâneatları tanımamak suretiyle başlı başına kurduğu müdâfaa teşkilatının ilk kuvvetini 5 Haziran 1919 tarihinde "Akhisar'a doğru sevk etmiş ve bu hareket neticesinde 'Akhisar' düşmandan kurtarılmıştı:10 Haziran 1919. O zamana kadar Yunanlılar 'Menemen'i, 'Manisa'yı ve 'Akhisar'ı da istilâ etmişler... Ondan sonra Balıkesir 'Soma'ya doğru kuvvetler sevkıyatı başladı. Artık 'Soma cebhesi' tamamıyla tesbit ve tanzim edilmiş, bundan başka 'Akhisar cebhesi'ne de ehemmiyet verilmişti. Orada dahi düşman tamamıyla durduruldu..."*²⁶ ifadeleri Akhisar'ın Milli Mücadele'deki yerine dikkat çeker niteliktedir.

Dâhiliye Nezareti'ne Akhisar Belediye Reisi Vekili Ali, Red-i İşgal Heyeti Müderriszade Mehmed, Ahali-i İlmiyeden Mehmed Nuri, Mollazade Rıza, Akhisar ve Havalisi Redd-i İşgal Kıtaatı Faaliyesi Reisi Edhem, Müderris Süleyman, Hafız Osman Oğlu Hasan ve İlmiyeden Hafız Mehmed Seyyid tarafından gönderilen 9 Haziran 1335 tarihli telgrafla *"Menemen'deki Yunan askerlerinin memurin-i hükümetle ahali-i İslamiyeyi katliam eyledikleri ve katliamın hala devam etmekte bulunduğ..."* İzmir sokaklarında ifa eyledikleri cinayeti pek vicdânsız bir tarzda tekrar eylemesi işgal ordusunun mahiyetini göstermektedir." İfade edildikten sonra Türk Milleti hayatını ve namusunu bu elim tecavüzden kurtarmak için *"kıyam"* etmiş bulduklarını, İstanbul Hükümeti ve işgal kuvvetleri hükümetlerinden devletimizin işgal ettikleri her noktasını hemen tahliye etmedikçe silahlarını ellerinden bırakmayacaklarını ve nefis-i müdafaa telakki ederek ortaya çıkacak faciadan katiyen mesul olmayacaklarını bildirmektedirler.²⁷

Akhisar'a geldiklerinde burada da halkın gruplar halinde toplandığını, yer yer mitingler tertip ettiğini, ellerindeki silahlarla milis teşkilatı kurmak suretiyle kendilerini vatan müdafaaasına hazırladıklarını belirtmektedir. Ayrıca 14. Süvari Alayı'nın Akhisar'da olmamasından kaynaklanan bir ümit kırıklığı hissettiklerini eklemektedir.²⁸

Mevcut bu durum karşısında *"Kahraman Akhisarlılar"* demek ve aralarında gönüllülerden oluşan birlikler oluşturduklarını, *"Vatan, vatan"* diyerek haykırdıklarını vurgulamaktadır. 14. Süvari Alayı'nın akıbeti ile ilgili olarak da silahlarının ellerinden alındığını ve silahsız şekilde Akhisar'dan ayrıldıkları bilgisi verilmektedir.²⁹ Akhisar'da Yunan işgali, Manisa istikametinden gelen Yunan kuvvetlerinin hareketi sırasında Akhisar bölgesindeki müfrezelerin fedakârca karşılık vermiş oldukları bilgisi aktarılmaktadır.

24 BCA, DH. KMS:52-20-H-06-09-1337.

25 Dursun, a.g.e., s.103-104.

26 Hasan Basri Çantay, *Kara Günler ve İbret Levhaları*, Ahmed Said Matbaası, İstanbul 1964, s.34.

27 BCA, DH. KMS:52-49-H-22-9-1337.

28 Özgen, a.g.e., s.37.

29 Özgen, a.g.e., s.38.

Yunan birliklerinin 5 Kânunuevvel 35 tarihinde “*Milan Hattını tashih maksadıyla*” yapmış olduğu taarruz harekâtı ile Tatar Köyü’ne kadar ilerlemiş ve Türk birlikleri çevredeki sirtlara çekilmek suretiyle mukavemete hazırlanmışlardır.³⁰

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk’ta Millî Mücadele’nin başlangıcında Hüseyin Rauf (Orbay) Bey’in Anadolu’ya geçişi ile ilgili ayrıntılı bilgi vermektedir. Burada, Rauf Bey’in İstanbul’dan çıkma ihtiyacı duyduğunda önce Mustafa Kemal Paşa’nın yanına gelmeyecek, “*İzmir cephesine daha yakın bir yerde, daha faal ve daha faydalı olacağını farzederek Bandırma -Akhisar tarikiyle Manisa havalisine*”, arkadaşı Elli Altıncı Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Bey’in yanına gittiğini belirtmektedir. “*Gittiği yerde, ahvali maneviyeyi bozuk, vaziyeti mühlik ve müthiş görmüş.*” ifadeleriyle bu civar insanının mevcut durumuna dikkat çekmektedir.³¹ Miralay Bekir Sami Bey de “*Rauf Bey ve ekibinin Akhisar’dan sonra beni bulabilmek için buraya da geldiğini, bıraktığı notlardan anladım*”³² demektedir. Celal Bayar, Rauf Orbay’ın bölgeye gelişi ile ilgili olarak “*...Hamidiye kahramanı Rauf Orbay’ın İstanbul’dan kalkıp Bandırma, Akhisar yolu Ödemiş’e gelmesi, ani bir başarı sağlayamamıştı. Fakat fikir dalga dalga Ege bölgesine, memlekete yayılıyordu. Samsun’a ayak basan Mustafa Kemal’in vatan çapındaki hareketine katılıyordu. Yerli Rumlar arasındaki telaş ve heyecanı arttırıyordu. Yabancı muhitlerde ise etkisi daha büyük oluyordu.*” ifadelerine yer vermektedir.³³

Rauf Orbay hatıralarında Anadolu’ya geçişi konusuna değinirken Bandırma üzerinden Balıkesir ve “*dikkat-i nazarını çekmemek için vasıta namına yerine göre at, merkep, araba, ne bulduksa*” vakit kaybetmeksizin Uşak’a ulaştığını aktarmaktadır. Bundan sonra hüviyetini ve maksadını gizlemeye gerek kalmadığını ve İzmir işgal edilmiş olduğundan Uşak’tan Akhisar, Salihli, Manisa taraflarına yöneldiklerini belirtmektedir. Halkın mevcut durumuna dair ise İzmir’in işgal edildiği haberinin “*can evlerinden vurulmuşa*” döndürdüğüne dikkat çekmektedir.³⁴ Yunan işgalinin başlamasının ardından gelişmeleri aktaran Rahmi Apak, Haziran’ın 10-11 gecesi Akhisar’daki Yunan kuvvetine baskın yapma kararı aldıklarını fakat şafakla beraber Akhisar’a geldiklerinde Yunan müfrezesinin bazı eşyalar bırakmak suretiyle geri çekildiğini belirtmektedir. Yunanlıların Akhisar’dan çekilmesinin halkın maneviyatının yükselmesine vesile olduğunu vurgulamaktadır.³⁵

Rahmi Apak, Akhisar’da millî cephenin kurulma tarihini 25 Haziran olarak ve Binbaşı Hüsnü Bey’in kumandasında kurulduğunu ve bu müfrezenin 18. Piyade Alayı’ndan bir kıt’a ile Akhisar kazası ve Marmara nahiyesi ahalisi gönüllülerinden oluşan millî kuvvetler olduğunu belirtmektedir. “*Sivil paşalardan Halit Paşa, Hafız Hüseyin Beyler Damat Ferit tarafından İstanbul’da idam edilen, Dramalı Rıza Bey gibi seçilmiş zevat bunların şeflerinden idiler. Bu kuvvetler Manisa ve Menemene karşı Akhisar’la Manisa arasında tertibat alıyorlar. Kuvvetleri 800 kişi kadardır. Manisa’ya giren Yunan tümeni kısmen Akhisar ve kısmen Salihli’de bulunan Millî kuvvetlere karşı cephe alıyorlar.*”³⁶ ifadeleri ile Akhisar’ın Millî Mücadele’de bir hat olarak önemine işaret etmektedir. Apak, 1920 yılı gelişmelerini aktardığı kısımda mevcut kişi sayısı ile ilgili olarak “*Akhisar mıntıkası: Komutanı Binbaşı Hüsnü, mevcudu dört veya beş yüz kişi*”³⁷ olduğu bilgisini paylaşmaktadır.

30 İncedayı, a.g.e., s. 21.

31 Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk, Cilt: I 1919-1920*, Devlet Matbaası, 1934, s. 24.

32 Günsav, a.g.e., s.46.

33 Bayar, a.g.e, C-6, s.116.

34 Rauf Orbay, *Rauf Orbay’ın Hatıraları (1914-1945)*, Temel yayınları, İstanbul 2005, s.180.

35 Rahmi Apak, *İstiklâl Savaşında Garb Cephesi Nasıl Kuruldu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990, s.59-60.

36 Apak, a.g.e., s.63.

37 Apak, a.g.e., s.181.

Batı Cephesi'nde Yunanlıların ilerlemesini önlemeye yönelik bugünlerdeki faaliyetleri bir "örtü vücade getirmek" olarak nitelemekte ve "Balıkesir, Bursa, Afyon, Kütahya, Denizli mıntıklarında Redd-i İlhak ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin ne suretle kurulmuş olduğu ve cephenin ne suretle geriden beslenerek birbirlerinden çok ayrı grublar halinde kurulmuş olduğunu ve nasıl yavaş yavaş sağa sola doğru genişleyerek âdeta muttasıl bir cephe haline geldiği ve bilâhare derinliğine doğru dahi ne suretle inkişaf eylediğini yavaş yavaş öğreneceğiz." ³⁸ demek suretiyle Millî Mücadele'yi başarıya ulaştıran yola işaret etmektedir.

Millî Mücadele aleyhine meydana gelen gelişmelerden biri olan Anzavur'un ikinci kez ayaklanmasının bastırılmasında Akhisar Müfrezelerinin de dâhil olduğu bilgisi verilmektedir.³⁹ Yunanlıların İzmir'in işgali sonrası bölgede meydana gelen önemli gelişmelerden birisi de ileri gelenlerin öncülüğünde toplanan bölgesel kongrelerdir. Batı Cephesi'nde yapılan bu kongrelerden olan Balıkesir Kongresi'ne Akhisar'dan katılan isimler Müftü Âlim Efendi, Rıza Bey ve üç numaralı Akhisar Menzil Müfettiş Vekili Şükrü Efendi olduğu belirtilmektedir.⁴⁰

Dönemin tanıklarından Celal Bey de eserinde Albay Bekir Sami Bey'in Albay Kazım Bey ve Vasıf (Çınar) Bey ile görüşüklerini aktarmaktadır. Burada Manisa'nın I. Dünya Savaşı'ndan kalan top, makineli tüfek ve cephanesiyle zengin silah deposu bulunduğuna işaret edilerek, bunlarla düşman karşısında mücadele vermek üzere gönüllü birliklerin oluşturulması düşünüldüğünü belirttikten sonra Akhisar'a gitmek ve durumu burada gözden geçirmek üzere hareket etmiş oldukları bilgisine yer vermektedir. Yunanlıların Manisa'yı işgal etmek üzere oldukları haberi üzerine Akhisar'da kalma kararı almış olduklarını belirten Mahmut Celal Bey Akhisar'ın bugünlerine dair Akhisar'ın hala daha İzmir'in işgalinden kaynaklanan heyecan ve üzüntünün etkisi altında ve kararsız halde olduğunu vurgulamaktadır. İzmir'in işgalinden sonra Akhisar'ın tehlikeye maruz her yer gibi, panik halinde olduğuna dikkat çekmektedir. "Şehirde 6118 Rum ve 882 Ermeni nüfusu vardı. Bunların hep birden nümayişleri, insana aldatıcı bir fikir verebilirdi."⁴¹ bilgisini aktarmaktadır.

Millî Mücadele sırasında Akhisar'da bulunan İngiliz kontrol subayı tarafından hazırlanan "başbozuk Türk ordusu ile milli hareketi doğurmuş olan memleket dâhilindeki Türklerin hissiyatı hakkında umumi rapor" Yunanlıların işgal ettiği bölgede Türk milletinin faaliyetleri denilerek İstanbul üzerinden 10 Eylül 1919 tarihinde Lord Curzon'a iletilmiştir. Bu raporda Akhisar ile ilgili "teşkilatlandırılmış" şeklinde 8 dağ topu ile 4000 kişi not edilmiştir. Muhtelif cephelerdeki kumandanlar listesinde ise "Ethem Bey askeri, Bahri Bey idari" olarak görev aldıkları belirtilmektedir. Bu bilgilerin at üzerinde Akhisar'dan Nazilli'ye, Alaşehir'e uzanan hat üzerinde Türk kaynaklarından edinildiği ve Akhisar cephesinde Türklerin müdafaa ettiği mevzilerde dolaştığı belirtilmektedir. Bununla birlikte "Büyük bir şüphe ve antipati ile karşılandığı Akhisar hariç herkes tarafından müşfik muamele görmüş ve ilgililer mücadelesinin sebeplerini, gayelerini ve başbozuk kuvvetlerinin durumlarını gayet samimi olarak izah etmişlerdir..."⁴² ifadelerine yer verilmiştir. Garp Cephesinin kuruluşunu anlatan Rahmi Bey, Akhisar cephesinde "Beş milli tabur, iki hücum ve iki akıncı müfrezesi, bir muvazzaf piyade taburu, bir süvari alayı, bir istihkâm müfrezesi, iki top, bir makineli tüfek bölüğü"⁴³ bulunduğuna bilgisini vermektedir.

38 Apak, a.g.e., s.67

39 İncedayı, a.g.e., s. 28.

40 Apak, a.g.e., s.117-118.

41 Bayar, a.g.e., C-6, s.113.

42 Bayar, a.g.e., C-7, s.195-196.

43 Apak, a.g.e., s.121-122.

Hatıralarda yer verilen konulardan bir diğeri de “*devede kulak*” olarak nitelenmekle birlikte gerçekte Millî Mücadele boyunca yapılan küçük bile olsa yardımların toplanmasının önemli olacağıdır. Buna örnek olarak Akhisar Cephesi’nde Kuva-yı Milliye için elzem olan telefon ve levazımata temin edilmesi maksadıyla Giritli Raşid Efendi’nin yardımcılarıyla elde edilen telefon ve tellerin Akhisar’da bulunan Murad Bey’e gönderilmesidir.⁴⁴ 1920 Yılı başında Mustafa Kemal Paşa tarafından 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey’e (Altay) gönderilen planda Akhisar’da bir kolordunun, Alaşehir’de Albay Refet Bey (Bele) kumandasında bir kolordunun kurulması ve Aydın cephesinde 2000 kişiden oluşan bir milis kuvveti ve Mustafa Kemal Paşa’nın Başkumandanlığı’nda, Kurmay Başkanlığı’nı Ali Fuat (Cebesoy)’un olması şeklindedir. Karargâhın Afyonkarahisar’da kurulması ve bütün silah ve cephane depolarına el konulması planlanmıştır.⁴⁵ 1920 yılı başlarında (ikinci kânun ortası) Yunanlılar tarafından İzmir’in resmen ilhak edileceği rivayetleri dolaşmaya başlaması üzerine cephelerde faaliyet gösterilmesi değerlendirilmiş ve 14 Ocakta Soma ve Akhisar cephelerinde Yunan mevzilerine karşı “*mahdut hedefli*” taarruzlar gerçekleştirilmiştir.⁴⁶

Çerkez Ethem Milli Mücadele döneminde Anzavur İsyanı ile ilgili olarak Kuzey Cephesi ve 28. Tümen Komutanı Albay Kazım Bey’den acil ve şifreli bir telgraf aldığı ve bu telgrafta Bandırma üzerine yönelen Anzavur kuvvetlerine karşı Çerkez Ethem’in kuvvetleri ile birlikte Akhisar tren istasyonundan Balıkesir’e sevkini mümkün olduğu belirtilmektedir. Çerkez Ethem hatıralarında aldığı bu telgraf üzerine Salihli Cephesi’nden ayrıldığını ve birliklerini kısım kısım Balıkesir’e sevk ettiğini ifade etmektedir.⁴⁷

Ordunun ihtiyacı olan bölgede istihbarat faaliyetleri konusunda daha fazla çalışarak daima bilgi toplanması için, “*düşman dâhilinde şebeke-i istihbarat teşkil*” edildiği Balıkesir çevresinde vatanperver, fedakârca çalışanlar edinebildikleri bilgileri istihbarat şebekesine iletmekteydiler. Ancak Akhisar ve Salihli gibi mevkiilerde, istasyonlarda casuslar bulundurmak ve “*düşmanın sevkîyatını re’ye’l-ayn göreyerek sahîh ve katî*” bilgi alabilmek için paraya ihtiyaç olduğuna vurgu yapılmaktadır.⁴⁸

22 Haziran tarihine gelindiğinde ise İzmir tümeni ile 13 üncü tümenden bir efzun alayı (Saruhanlı-Akhisar) hattına yaklaşmakta olduğu ve ayrıca Adalar tümeninin (Bergama –Kınık) hattından bu taarruza yardım ettikleri belirtilmektedir. Bu durum karşısında “*Türkler kısa ve fakat hürmetli bir mukavemetten sonra (Akhisar ve Marmaris’i terk ediyorlar)*” denilmektedir. Yunan kuvvetleri ile ilgili olarak sol cemaatte, İzmir kolordusunun (Akhisar-Soma) karşısında 28 Haziran’da toplanmış durumda olduğu vurgulanmaktadır.⁴⁹ Başkumandanlık Meydan Muharebesi’nin kazanılmasının ardından Türk Ordusunun İzmir’e yürüyüşüne hatıratında yer veren Fahrettin (Altay) Paşa, “*...bazı askerlerimizin adım atmaya mecali kalmayan bineklerini önlerine katmışlar ve değnekle yürütmeye çalışıyorlardı*” demektedir. Ayrıca, Bandırma’dan Balıkesir’e ulaşan demiryolu üzerinden düşmanın kuvvet getirebilme ihtimali karşı keşiflerde bulunmak ve düşman kuvvetlerinin trenle geldiğinin tespit edilmesi durumunda demiryolunun çalışmaz hale getirilmesi için Akhisar’a bir süvari bölüğü gönderdiği bilgisini vermektedir. Akhisar’a ulaşan bölüğün düşmanla karşılaşmadığını, Dikili taraflarında önemli düşman kuvvetlerinin bulunduğu bildirilmiştir.⁵⁰

44 Dursun, a.g.e., s.115.

45 Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922*, İnel Yayınları, İstanbul 1970, s.214.

46 Apak, a.g.e., s.124.

47 Çerkez Ethem, *Anılarım*, Berfin Yayınları, İstanbul 1993, s.20.

48 İbrahim Ethem Akıncı, *Demirci Akıncıları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1978, s.44.

49 Apak, a.g.e., s.186.

50 Altay, a.g.e., s.349.

Türk Ordusunun İzmir'e doğru yürüyüşü gün gün not edilirken 8 Eylül günü İkinci Ordunun Akhisar-Manisa-Balıkesir istikametinde yürüdüğünü ve Manisa'dan itibaren emrine giren 5. Fırka olduğu halde 11,12 ve 14. Fırkalardan mürekkep Dördüncü Kolordu da dâhil olduğu halde bir süre Akhisar- Soma ve Balıkesir çevresinde kaldığı belirtilmektedir.⁵¹ Yunan ordusunu takip harekâtı sırasında düşmanın gerilerine sızan Türk müfrezeleri aldıkları talimat doğrultusunda hareketiyle Demirci'ye 30 Ağustos, Simav'a 31 Ağustos, Bigadiç ve Sındırgı'ya 3 Eylül ve 6 Eylül tarihine kadar Akhisar'a ulaşılarak Soma ve Kırkağaç işgalden kurtarılarak *"düşmanın bu mintikalarından Edremit istikametine çektiği ağırlıklarını vurarak gerilerinde mühim tesirler husule getirmişlerdir"*⁵² denilmektedir.

Fahrettin Altay, Urla, Çeşme istikametinde süren takipten sonra İzmir'e geri döndüğünde ise *"Kolordumuza Akhisar bölgesine yerleşme emri verildi..."*⁵³ ifadelerine yer vermektedir. Burada dikkat çeken konulardan biri Fahrettin Altay'ın eserinde Akhisar-Kırkağaç –Soma bölgesinde yerleşmiş bulunan süvari kolordusunun *"yeniden eğitime ve muhtemel savaşın devamı halinde önemli ödevler görmeye hazırlanıyordu, karargâhımız Akhisar'da idi"* bilgisini paylaşmasıdır. Bugünlerde bir taraftan da memleketin yaralarının sarılmaya ve gençlerin kültürünün arttırılmasına çalıştığı ifade etmektedir. Akhisar'ın Rum halkının kaçtığı ve boş bırakılan büyük bir kiliseyi cami yapılması adet olmakla birlikte cami sayısının çok olması sebebiyle burasının kültür merkezi yapılmasının daha uygun bulunduğunu belirtmektedir.⁵⁴ Yunan işgal güçlerinin Batı Anadolu'dan geri çekilmesi sırasında halkın uğradığı zulmü aktaran yazar 6 Eylül 1922 tarihine geldiğinde yollarda bazı *"ufak tefek"* çarpışmalar olmakla birlikte 14. Süvari Tümeninin Akhisar'ı işgal etmesiyle yorgunluk ve açlığın had safhaya eriştiği bir vaziyette Akhisar'dan ayrılarak Manisa'ya doğru ilerlediklerini belirtmektedir.⁵⁵

"Evvelki akşam geç vakit (Akhisar) kasabasının Yunan kuvve-i askeriyesi tarafından tahliye olunduğuna dair şayi olan rivayet dün makamat-ı resmiyeye vurud olan malumat ile teyid edilmiştir. Dün geç vakit işidildiğine göre Yunanlılar (Ödemiş) kasabasını da tahliye ettikleri gibi (Aydın)da da ağırlıklarını topluyorlarmış. Ayvalık'tan büsbütün hareket etmek üzere olduklarına ve hatta Mağnisa'da dahi aynı suretle harekete hazırlandıklarına dair bazı rivayetler müsavi olmuştur...". 17. Kolordu Kumandanı Bekir Sami Bey, Akhisar veya başka bir yere nakledilecek olan gönüllü çetelerin o yöredeki kumandanlar ile irtibat halinde bulunmaları gereğini belirtmektedir. Ayrıca Akhisar ve civarından alınacak bilgi ve teşkilata dair haberlerin kendisine iletilmesini talep etmektedir. Türk Ordusunun ilerleyişinin daha sonra Marmara'ya doğru olduğu ve bundaki maksat İngilizlerin karşı hareketleri ihtimali çerçevesinde taarruz etmek suretiyle İstanbul ve Çanakkale'yi dolayısı ile Trakya'yı kurtarmaya yönelik olmasıdır.

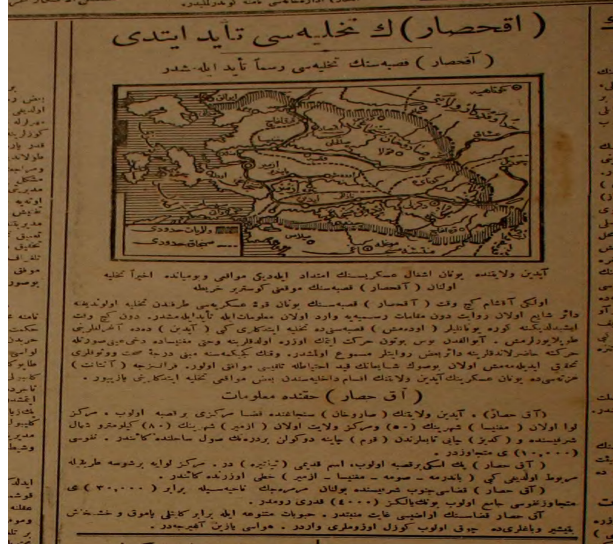
51 İncedayı, a.g.e., s.230.

52 İncedayı, a.g.e., s.236.

53 Altay, a.g.e., s.369.

54 Altay, a.g.e., s.372.

55 Özgen, a.g.e., s.154.

Tasvir-i Efkâr, 12 Haziran 1919, s.1.

Aydın Vilayetinde Yunan İşgal-i Askerisinin İmtidad Eylediği Mevakıyı ve Bu Meyanda Ahiren Tahliye Olunan (Akhisar) Kasabasının Mevkini Gösterir Harita

Sonuç

Osmanlı Devleti İtilaf Devletleri ile yapılmış olan Mütareke'nin ardından başlayan işgallere karşı çaresiz kalınca Türk milleti bu durumu kabul etmeyerek mücadeleye başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde "Ya istiklal, ya ölüm" diyerek mücadeleye başlanmış, toplanan kongrelerle, telgraflarla Türk milletinin haklı sesini duyurmaya çalışılmıştır. Bu direniş faaliyetlerine rağmen İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmiş olması Milli Mücadele'nin kıvılcımı olmuştur. Yunanlılar Batı Anadolu'da yayılmaya çalışırken bölge halkı ile birlikte komutanlar, vatansever herkes bu yayılmayı durdurma, vatanından atma gayretine düşmüştür. Milli Mücadele döneminde Yunan işgal tehlikesini yaşayan Batı Anadolu'nun önemli yerleşim yerlerinden birisi de Akhisar'dır. Akhisar gerek coğrafi konumu gerekse nüfus yapısı ve de tren istasyonunun bulunması sebebiyle işgal yıllarında meydana gelen gelişmeler açısından dikkat çekmiştir. Türk Milletinin bu var olma mücadelesine dair bilgiler dönemin arşiv, basın ve benzeri kaynaklarında yer almakla birlikte bir diğer kaynakta hatıralardır. Milli Mücadele'ye tanıklık etmiş kişilerin kaleme aldıkları bu hatıratlarda Akhisar çevresini içeren bilgiler önemli bir yer tutmaktadır. Milli Mücadele'ye katılan komutanlar tarafından kaleme alınan Milli Mücadele günlerinde yaşanan askeri gelişmeler ile birlikte özellikle İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ile birlikte bölge insanların maruz kaldığı duruma dikkat çekilmiştir. Halkın Yunan işgali karşısındaki benimsediği tavır Milli Mücadele'nin zafere ulaşmasında önemli bir role sahip olmuştur. Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin zaferle sonuçlanması ile Yunanlılar işgal ettikleri bölgelerden çekilmişlerdir. Bu geri çekilme sırasında Akhisar'da yaşanan gelişmeler de hatıralardan çıkmamak üzere Milli Mücadele tarihimizdeki yerini almıştır.

Kaynakça**Arşiv Belgeleri****Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı****Cumhuriyet Arşivi (BCA)**

BCA, DH. KMS:52-20-H-06-09-1337.

BCA, DH. KMS.52-49-H-22-9-1337.

Gazeteler

Tasvir-i Efkâr, 12 Haziran 1919.

Kitaplar

Akıncı, İbrahim Ethem (1978), *Demirci Akıncıları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Altay, Fahrettin (1970), *10 Yıl Savaş ve Sonrası (1912 - 1922)*, İstanbul: İnsel Yayınları.

Apak, Rahmi (1990), *İstiklâl Savaşında Garb Cephesi Nasıl Kuruldu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Bayar, Celal (1997), *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş 6. Cilt*, İstanbul: Sabah Kitapçılık.

—, (1997), *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş, 7. Cilt*, İstanbul: Sabah Kitapçılık.

—, (1997), *Ben de Yazdım Millî Mücadeleye Giriş 8. Cilt*, İstanbul: Sabah Kitapçılık.

Çantay, Hasan Basri (1964), *Kara Günler ve İbret Levhaları*, İstanbul: Ahmed Said Matbaası.

Dursun, M. Kâmil (1994), *İzmir Hatıraları*, (yay haz. Ünal Şenel), İzmir: Akademi Kitabevi.

Ethem, Çerkes (1993), *Anılarım*, İstanbul: Berfin Yayınları.

İncedayı, Cevdet Kerim (2007), *Türk İstiklal Harbi (Garp Cephesi)*, (haz. Muhammet Safi), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kemal, Gazi Mustafa (1934), *Nutuk Cilt: I 1919 - 1920*, Devlet Matbaası.

Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları (1994), (Haz. Muhittin Ünal), İstanbul: Cem Yayınevi.

Miralay Mehmed Arif Bey, Anadolu İnkılâbı Milli Mücadele Anıları (1919-1923), Yayına Hazırlayan: Bülent Demirbaş, İstanbul 1987, Arba Basım Yayın.

Orbay, Rauf (2005), *Rauf Orbay'ın Hatıraları (1914-1945)*, İstanbul: Temel Yayınları.

Özgen, Abdurrahman (1982), *Milli Mücadele'de Akıncı Süvariler*, İstanbul: Baysan Yayınları.

Makaleler

Süme, Mehmet (Ağustos 2016), "Osmanlı Vergi Uygulamalarına Bir Örnek: Oktruva Resmi", *Bellekten C. I.XXX*, S. 288, s. 531-547.